

UNELE CONSIDERAȚII ÎN PROBLEMA REVIZIONISMULUI INTERBELIC

Constantin Cloșcă

Some considerations on the issue of Revisionism during the inter-war period

Summary: The paper deals with an important subject from the Romanian history, but also the European history, specifically the aggressive politics of some European and Euro-Asian states regarding the reassessment of the existing borders after the I World War. Among those countries, the author referred to Germany, Soviet Union, Italy, Hungary and Bulgaria.

Simultaneously, he brought up for discussion the attitude of other states that wanted to defend themselves against that kind of tendency; they were: Romania, Poland, Czechoslovakia, Austria, Finland etc.

He emphasized and at the same time condemned the fact that the reassessment tendencies finally led to war, respectively, the II World War.

The author reviewed a number of international political events that occurred prior to the starting of the Great Conflagration, such as some international conferences, the ascension of Hitlerism and Stalinism as war ideologies: force invasion of Austria by Germany, then Czechoslovakia. In response, Russia (USSR) waged war against Finland in 1939 etc. The two great powers, Germany and USSR agreed and concluded a Treaty at Moscow on 23th of August, 1939; the famous Ribbentrop-Molotov Pact, which led to the II World War. The two states, with their warrior spirit, also taking advantage of the political inconsistency of other powers, ripped Europe in two, each assuming the desired part.

On 1st of September, 1939, Germany invaded Poland and on 17th of September, Russia adjudged the Eastern part of the same Poland. The joining of England in war, on Poland's side against the German aggression marked the beginning of the XX Century Great Conflagration. Romania, isolated on international level, found itself vulnerable against the revisionist aggression.

The author of the paper insisted on the fate of Romania that was invaded by the soviet troops in June 1940. They occupied Basarabia (the territory between the rivers of Prut and Nistru), as well as an important territory located in the North-Eastern part of Romania (Bucovina). In the same year, on the 30th of August, Romania was subjected to Vienna arbitration. Germany and Italy, together with Hungary forced Romania to surrender the North-Western part of

Transilvania to the Hungarian state. On September 1940, as a result of the same revisionist and dictation policy led by USSR and Germany, Bulgaria obtained two Romanian counties, respectively the South of Dobrogea.

The author explained certain attitudes and historiographical interpretations regarding those territories that were stolen, entirely disagreeing with the term **surrender** which supposed the existence of a will from the Romanian government. The author asserted with arguments that they were acts of aggression and the Romanian government found itself forced to accept the temporary retreat from those territories. The general European context did not allow for a military opposition which would have led to a great disaster.

Things would clear up somewhat at the end of the war, but the issues related to revisionism remained unsolved, in what Romania was concerned, although its Army fought both against the Soviet communism and the German fascism.

Keywords: revisionism, Romania, aggression, European diplomacy

Perioada dintre cele două războaie mondiale a fost dominată de lupta acerbă dintre statele ce militau pentru menținerea status-quo-lui, adică pentru respectarea tratatelor semnate la Paris în vara anului 1920 (tratate ce consfințeau sfârșitul primei conflagrații mondiale) și grupul de state ce s-a situat de la început pe poziția revizuirii acestora.

După cum se știe, revizionismul a degenerat în revanșism iar acesta din urmă în război; într-o nouă confruntare militară de mari proporții. Tendințele de revizuire a granițelor incubau de fapt germenele războiului. A spus-o chiar un distins diplomat al unei țări care a practicat revizionismul. Este vorba despre Maxim Litvinov, comisar cu probleme de politică externă a Rusiei Sovietice; „Acela care revendică teritoriul altuia se gândește la război”.

Revizionismul ca termen are mai multe înțelesuri: revizuirea unei doctrine, revizuirea unor tratate, fără ca acestea să ducă la cucerirea de teritorii străine etc. În ceea ce ne privește, dorim să abordăm acea formă de revizionism care s-a dovedit extrem de periculoasă întrucât ea vizează cuceriri teritoriale ale unui stat pe seama altui stat, fapt ce s-a întâmplat în perioada interbelică și în condițiile declanșării celui de-al doilea război mondial.

Revizuirea granițelor, prin urmare, înseamnă cucerirea de teritorii străine. Revizionismul nu poate fi confundat cu lupta de eliberare sau integritate teritorială statal-națională. În perioada la care ne referim au existat evidente manifestări revizioniste ale unor state, care sub pretexte

diferite, unele aberante, au urmărit anexarea de teritorii străine.

Din nefericire țara noastră a fost victima unui revizionism feroce venit din mai multe părți deodată: Rusia Sovietică la răsărit, Ungaria la apus, Bulgaria în sud.

În întreaga perioadă interbelică (1919-1939), revizionismul în Europa a cunoscut accente și nuanțe diferite, de la o etapă la alta; principalele focare ale acestei nefaste politici fiind Ungaria, Germania, URSS, Italia și Bulgaria.

Facem precizarea că la tratativele de pace de la Paris, Rusia nu a participat, întrucât vechile structuri de stat, care concepuseră politica alături de Antată, se prăbușiseră, iar noile autorități bolșevice, pe cale de încheiere, nu erau recunoscute pe plan internațional. Astfel, tratatul privind recunoașterea dreptului României asupra Basarabiei, deci unirea acesteia cu țara, a fost semnat, pe de o parte de România, iar de cealaltă parte (pentru Rusia sovietică) au semnat Anglia, Franța, Japonia și Italia, în calitate de garante. Era deci o recunoaștere internațională fără dubii asupra adevărului istoric și de drept, de apartenență teritorial-națională a Basarabiei la România.

Pornind de la asemenea realități, raporturile dintre cele două state, nu trebuiau să aibă de suferit. Atitudinea nebeligerantă a statului român față de Revoluția Rusă din 1917, cât și față de statul sovietic ar fi trebuit să contribuie la crearea condițiilor prielnice pentru reluarea dialogului diplomatic dintre ele în condiții judicioase. Însă, nu a fost așa. Logica și bunăvoința României nu au fost îndeajuns. Mai trebuia ca și partea sovietică să fi perceput adevărul și să fi renunțat la politica sa revizionistă pe care a întreținut-o cu obstinție în întreaga perioadă.

În prezent, nu mai poate fi ocolit adevărul că în perioada la care ne referim, între România și URSS a existat o permanentă stare de tensiune, cu foarte puține excepții. Încordarea era întreținută de faptul că Guvernul român dorea ca Moscova să recunoască, așa cum era firesc, granițele României de după anul 1918. La rândul lor sovieticii etichetau în mod jignitor România ca stat imperialist (adică agresor), care chipurile stăpâna teritorii străine, încorporate cu forța în anul 1918 (referire la Basarabia, dar și la celelate două provincii românești unite în același an cu România în mod legitim, Bucovina și Transilvania).

Ostil tendințelor anxioniste, de dominație și asuprire națională, poporul român a devenit profund atașat idealului păcii, al independenței și suveranității tuturor popoarelor, idee ce s-a transformat într-un

adevărat postulat al diplomației românești; atitudine pe care din nefericire n-au îmbrățișat-o și alte state; sau toate statele. Dimpotrivă, au existat guverne care au promovat o politică vădit revizionistă, anexionistă, agresivă la adresa altor națiuni.

În perioada anilor 1918-1922, între România și Rusia sovietică au avut loc convorbiri pe diferite planuri, convorbiri în cadrul cărora, partea sovietică a susținut de fiecare dată teza falsă, potrivit căreia România ar fi fost un stat artificial creat în anul 1918, prin acte de agresiune și anexiuni de teritorii străine, un stat multi-național, în care „națiunile sunt ținute prin forță”. În același timp a pretins „negocierea” teritoriului românesc dintre Prut și Nistru. Aceasta s-a întâmplat și la prima ieșire a Rusiei sovietice în lume, în politica externă, la Conferința de la Genova (1922).

Un moment important în raporturile româno-ruse l-a constituit convorbirile de la Viena din anul 1924, privitor la problema Basarabiei. Cele două delegații guvernamentale au încercat să-și impună punctele de vedere de pe poziții diferite: Românii cu argumente istorice și cu calm au demonstrat că adevărul este unul singur, anume acela că teritoriul dintre Prut și Nistru a fost locuit dintotdeauna de români și că unirea din 1918, nu a fost altceva decât anularea, prin voința poporului, a raptului din anul 1812; că unirea Basarabiei cu România era legitimă, fapt recunoscut pe plan internațional.

Dimpotrivă, delegația Sovietică, cu aroganță, încerca să obțină de la partea română recunoașterea cum că Basarabia nu este teritoriu românesc și că a fost cucerit cu forța armelor prin agresiune în anul 1918.

Tratatul de la Viena s-au încheiat fără nici un rezultat pozitiv. Delegația română a refuzat să mai discute cu parteneri care nu acceptau dialogul de la egal la egal și sprijinit pe adevăr. Punctul de vedere rus – sublinia presa străină – nu variaza în privința Basarabiei; această provincie fiind considerată drept un teritoriu „rupt cu forța de România”.

După eșuarea tratatelor de la Viena, raporturile dintre guvernul României și guvernul sovietic au cunoscut noi momente de tensiune. La 20 iulie 1924, Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste, cu sediul la Moscova, a lansat o circulară în care se arăta: „Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste se grăbește să comunice tovarășilor din partid că proletariatul rus este amenințat de complicațiuni de război din partea României”.

Sovieticii s-au folosit în politica lor revizionistă față de România de abilități perfide. Una dintre ele a fost aceea a antrenării comuniștilor din

România, de către Internaționala a III-a, în activități destabilizatoare în politica românească. Potrivit opticii Kremlinului, România era un stat multi-național. De aici concluzia și îndemnul Moscovei adresat popoarelor, așa-ziselor popoare asuprite, de a se „elibera” de sub „dominația imperialismului român”.

Rusia sovietică, direct sau indirect, a recunoscut adesea dreptul României asupra Basarabiei, ca fiind teritoriu românesc. „Aceasta nu înseamnă că Basarabia nu va rămâne la România, dar sunt necesare negocieri pentru rezolvarea tuturor problemelor și stabilirea de relații normale între cele două țări”. Declarația aparține lui Maxim Litvinov, comisarul sovietic cu probleme externe. Asemenea gesturi din partea URSS nu au fost constante, și nu au împiedicat Kremlinul să promoveze o politică revizionistă în continuare.

În anul 1933, același Litvinov, expunea proiectul Convenției de definire a agresiunii. „Noi considerăm – preciza el – că nu se poate lupta pentru pace fără să apărăm în același timp intangibilitatea obligațiilor internaționale, și îndeosebi acele obligații care sunt legate nemijlocit de menținerea granițelor actuale...”. Precizăm că numita Convenție a fost semnată în iulie 1933 de România, URSS, Lituania, Estonia, Letonia, Polonia, Turcia, Iran și Afganistan. După cum se observă, toate aceste țări erau limitrofe URSS.

În anul 1934 au fost stabilite relații diplomatice între Rusia sovietică și România. Referindu-se la discuțiile premergătoare avute cu Litvinov, Nicolae Titulescu sublinia că acesta (Litvinov) „spre cinstea lui, a acceptat să recunoască deplina și întreaga suveranitate a României cu care trata, adică a României, care posedă Basarabia”. Atitudinea obiectivă a sovieticilor venea după ce, în 1933, SUA recunoscuseră și ele dreptul istoric al statului român asupra Basarabiei.

Suspiciunile dintre cele două state nu au fost însă înlăturate. În anul 1936, N. Titulescu relua discuțiile cu M. Litvinov în problema încheierii unui pact de asistență mutuală între România și URSS. De data aceasta însă, Litvinov, fie insuficient informat, fie adoptând o atitudine „nouă”, mai puțin binevoitoare față de România, și uzând de pretexte neverosimile, a concluzionat că România se află în pragul hitlerizării și ca atare, era pe punctul de a se îndepărta de URSS. Pornind de la asemenea premise, vădit tendențioase, ministrul de externe sovietic și-a exprimat îndoiala că pactul preconizat „ar putea fi semnat”. Era de fapt o retractare a pozițiilor sovietice din 1934.

Începând cu perioada de după demiterea lui Titulescu (29 august 1936) din funcția de ministru de externe al României, pe plan european s-au conturat acțiuni conjugate împotriva Micii Înțelegeri (Alianță defensivă formată din România, Cehoslovacia și Regatul sârbo-croato-sloven) din partea adversarilor acesteia (Germania, Italia, Ungaria), iar pe de altă parte URSS, ai cărei guvernanți își reorientau vizibil politica pe calea revizionismului, revendicând teritorii pe seama României. Astfel, începând din anul 1937, presa sovietică relua publicarea de articole despre așa-zisa problemă a Basarabiei, care făcea, după opinia acesteia, obiectul unor litigii teritoriale dintre România și URSS.

În anul 1938, când omenirea mai spera, încă, la o revitalizare a forțelor păcii, la gruparea națiunilor libere într-un front comun care să descurajeze revizionismul, Germania, sfidând tratatele și voința popoarelor, a făcut primul pas în direcția cuceririi unor state. În luna martie a aceluși an, trupele hitleriste au pătruns pe teritoriul Austriei, anexând această țară suverană la cel de-al treilea Reich. Astfel, Austria a fost desființată ca stat și încorporată imperiului nazist, devenind cea dintâi victimă a agresiunii germane în Europa. Reacția marilor puteri a fost doar formală, și mai ales nehotărâtă.

Anexării Austriei i-a urmat, în același an, amputarea Cehoslovaciei, prin răpirea de către Germania a regiunii Sudete. Tentativa de integritate teritorială a Cehoslovaciei s-a comis cu largul concurs al Angliei, Franței și Italiei prin Dictatul de la Munchen (septembrie 1938). La scurt timp după Munchen, respectiv în martie 1939, aceeași Germanie a ocupat întreaga Cehoslovacie, încălcându-și angajamentul luat, de a respecta granițele a ceea ce mai rămăsese din statul Cehoslovac. Astfel, o a doua țară europeană, după Austria, era transformată în teritoriu anexat cu forța celui de-al treilea Reich.

Noul act agresiv al Germaniei naziste a alertat, în sfârșit, guvernele marilor puteri, stârnind totodată o mare îngrijorare în rândul statelor amenințate, direct sau indirect, de iminența cuceririlor fasciste. În cursul lunii aprilie 1939 s-a început un schimb de note și telegrame, apoi de delegații între Londra, Paris și Moscova, fără a se ajunge la un acord asupra conlucrării eficiente între cele trei state, pentru a preveni extinderea pericolului de război și noi cuceriri. În discuțiile dintre delegațiile celor trei puteri enunțate, purtate în vara anului 1939, s-a pus și problema ca URSS să se asocieze garanțiilor pe care Franța și Anglia le dăduseră Poloniei și României în primăvara aceluiași an. Moscova a

obiectat că țările în cauză trebuie să ceară ele direct protecția sa.

În timp ce la Moscova se purtau tratative între Misiunile militare ale celor trei state, la Berlin se pregătea plecarea spre capitala sovietică a lui von Ribbentrop, ministru de externe german, în vederea unor negocieri imediate. În același timp, în sânul conducerii URSS se conturase orientarea spre renunțarea la politica de securitate colectivă, și apropierea de Germania hitleristă.

În dimineața zilei de 23 august 1939, von Ribbentrop și însoțitorii săi au aterizat la Moscova pentru tratative, care s-au soldat cu semnarea la Kremlin a **Pactului de neagresiune** dintre Germania și URSS. A doua zi, pe 24 august 1939, a fost făcută cunoscută presei internaționale înțelegerea intervenită între cele două părți. Știrea a produs consternare în Europa și în întreaga lume, chiar și pentru părțile avizate. Țara sovietelor, considerată, datorită propagandei sale, drept țară a păcii, a socialismului pașnic se îmbrățișa acum cu aceea a fascismului pentru a facilita declanșarea celui de-al doilea război mondial.

Pactul sovieto-german, semnat la 23 august 1939, conținea două părți esențiale. Mai întâi, un tratat general de neagresiune, care a fost făcut public, și, în al doilea rând, un **protocol ultrasecret**, care interesează, în mod deosebit, lucrarea de față. În memoriile sale, von Ribbentrop dezvăluie faptul că, în cadrul acestor tratative „s-au delimitat sferile de influență în țările situate între Uniunea Sovietică și Germania”. Adică, „Finlanda, cea mai mare parte a Țărilor Baltice, și Basarabia care urma să facă parte din sfera de influență sovietică”.

Dat fiind implicațiile deosebit de grave pentru România ale acestui Pact, redăm în continuare aspecte din conținutul amintitei Note adiționale: „Cu ocazia semnării Tratatului de neagresiune dintre Germania și URSS, plenipotențiarilor semnatori ai celor două părți au examinat în mod strict confidențial problema delimitării sferelor de interese reciproce în Europa răsăriteană. Această examinare a dus la rezultatul următor”:

La punctul 1. se prevedeau noile granițe și sferile de interese ale Germaniei și URSS, în zona de nord-est a Europei (Finlanda, Estonia, Letonia și Lituania).

Punctul al doilea cuprindea referiri la împărțirea Poloniei.

3. **„În ceea ce privește sud-estul Europei, partea sovietică subliniază interesul URSS pentru Basarabia. Partea Germană își declară dezinteresul politic total față de aceste regiuni”.**

4. „Acest protocol va fi păstrat de ambele părți în cel mai deplin secret”.

Înțelegerea dintre Berlin și Moscova a fost urmată la scurt timp de declanșarea celui de-al doilea război mondial, prin invadarea Poloniei de către armatele; germană – la 1 septembrie 1939, și sovietică – la 17 septembrie același an. Astfel, cea mai mare conflagrație a tuturor timpurilor începea...

Invadarea Poloniei de către Germania mai întâi, a determinat antrenarea în conflict a Angliei și Franței, acestea din urmă luând apărarea victimei. Astfel, s-a statuat starea generală de război. În primăvara anului următor (1940) s-au prăbușit sub loviturile necruțătoare ale mașinii de război germane, Franța și alte state vest-europene.

Pentru România, în astfel de condiții, se spulberase orice speranță în alianțele defensive; Mica Înțelegere se prăbușise, prin ocuparea Cehoslovaciei de către Germania, garanțiile Franței și Angliei nu erau operaționale din cauza prăbușirii Franței, iar Anglia era angajată deja în război cu Germania etc.

Ocuparea, în primăvara și vara anului 1940, a unei părți din Europa de nord-vest de către trupele germane, a fost însoțită de acțiuni similare din partea URSS, în nord-estul Europei. Uniunea Sovietică, după războiul împotriva Finlandei din iarna anului 1939-1940 prin care își însușise o parte din țara nordică, a recurs la ocuparea Țărilor Baltice și a unei părți importante din România; teritoriul dintre Prut și Nistru (Basarabia), precum și nordul Bucovinei. De asemenea a fost anexat ținutul Herța, neprevăzut în nota secretă a Tratatului Ribbentrop-Molotov.

În noaptea de de 26 spre 27 iunie a anului 1940, guvernul Rusiei sovietice a adresat celui român o Notă ultimativă, prin care soma autoritățile de la București să renunțe la Basarabia și Bucovina. Redăm în continuare **textul integral al acestei note**: „În anul 1918, România, folosindu-se de slăbiciunea militară a Rusiei, a desfăcut de la Uniunea Sovietică (Rusia) o parte a teritoriului ei, Basarabia, călcând, prin aceasta, unitatea seculară a Basarabiei, populată în principal cu ucrainieni, cu Republica Sovietică Ucrainiană. Uniunea Sovietică nu s-a împăcat niciodată cu faptul luării cu forța a Basarabiei, ceea ce guvernul sovietic a declarat nu o singură dată și deschis în fața întregii lumi. Acum, când slăbiciunea militară a URSS a trecut în domeniul trecutului, iar situația internațională care s-a creat cere rezolvarea rapidă a

chestiunilor moștenite din trecut, pentru a pune, în fine, bazele unei păci solide între țări, URSS consideră necesar și oportun ca în interesele restabilirii adevărului să pășească împreună cu România la rezolvarea imediată a chestiunii înapoierii Basarabiei Uniunii Sovietice.

Guvernul sovietic consideră că, chestiunea întoarcerii Basarabiei este legată în mod organic cu chestiunea transmiterii către URSS a acelei părți a Bucovinei a cărei populațiune este legată în marea sa majoritate cu Ucraina Sovietică prin comunitatea soartei istorice, cât și prin comunitatea de limbă și compoziție națională. Un astfel de act ar fi cu atât mai just cu cât transmiterea părții de nord a Bucovinei către URSS ar putea reprezenta, este drept că numai într-o măsură neînsemnată, un mijloc de despăgubire a acelei mari pierderi care a fost pricinuită URSS și populației Basarabiei prin dominațiunea de 22 ani a României în Basarabia”.

În consecință, guvernul URSS propunea guvernului regal al României următoarele:

1. „Să înapoieze cu orice preț Uniunii Sovietice Basarabia”.

2. „Să transmită Uniunii Sovietice partea de nord a Bucovinei cu frontierele potrivit cu harta alăturată. Guvernul sovietic își exprimă speranța că guvernul român va primi propunerile URSS și că aceasta va da posibilitatea de a se rezolva pe cale pașnică conflictul prelungit dintre URSS și România. Guvernul sovietic așteaptă răspunsul guvernului regal al României în decursul zilei de 27 iunie curent”¹.

Ultimatumul guvernului sovietic a fost adus la cunoștința ambasadorului român la Moscova, Gh. Davidescu, care fusese invitat la Ministerul de Externe sovietic, unde V. Molotov în persoană i-a înmânat Nota ce reflecta hotărârea guvernului URSS.

Trimisul României la Moscova nu s-a lăsat impresionat de aroganța lui Molotov, dându-i acestuia un răspuns curajos și demn, în care a arătat

¹ Molotov, ministrul de externe sovietic, îi înmânase ministrului României la Moscova o hartă la scara 1: 1.800.000, pe care noile frontiere erau marcate printr-o linie groasă, trasă cu creionul roșu, urma creionului acoperirea o porțiune corespunzătoare unui teritoriu de șapte mii (= 11 465 m.), așa încât era imposibil să se stabilească de care parte urma să se situeze anumite localități. Mai mult, această linie a fost trasă atât de grosolan încât trecea peste teritorii ce nu fuseseră menționate în Ultimatum. Acest fapt a pricinuit serioase incidente soldate cu morți și răniți (Al. Cretzianu, a se vedea și **Ocazia pierdută**, ed. a II-a, Iași, Editura Institutul European, 1998; p. 71; a se vedea și *Magazin istoric*, nr. 6/1990, p. 34).

că „argumentele înșirate în Notă sunt cu totul lipsite de temeii”. „I-am spus apoi – arată Gh. Davidescu – drepturile noastre istorice, etnice și politice, care formează temelia reunirii Basarabiei cu Patria. I-am declarat că România nu a profitat de slăbiciunea militară a Rusiei, și că Unirea a fost un act al majorității populației basarabene, a cărei voință s-a exprimat prin Hotărârea Sfatului Țării [de la Chișinău]”².

În România, știrea a venit ca un trăznet, declanșând o puternică indignare întregului popor român. Înscenarea rusească era „un lucru așa de oribil, încât nici o minte românească nu putea să o conceapă” – consemna regele Carol al II-lea în **notele** sale zilnice.

Atitudinea imediată a suveranului a fost aceea de a opune rezistență armată. „Totuși, nu pot concepe ca suveran al Țării – nota el în continuare – cum să cedez teritorii care sunt hotărât, de fapt și istoric, românești”³.

„Raționamentul URSS [dacă un asemenea act poate fi numit așa] de a cere nordul Bucovinei ca o slabă despăgubire pentru 22 ani de [așa-zisă] ocupație românească în Basarabia este pur și simplu ridicol”⁴.

Problema care se punea în acele momente dramatice pentru guvernării țării era aceea că România, fără nici un sprijin din afară, trebuia să decidă, fie se lăsa antrenată într-un război cu URSS, cu riscul ocupării întregii țări și distrugerea armatei române, fie trebuia să găsească modalități adecvate de repliere în fața unui agresor mult superior din punct de vedere militar și al alianțelor. Amenințată din vest de armata maghiară (de mai multă vreme concentrată la granița cu România), iar de la sud de neprietenia Bulgariei, „sfătuită” de Germania și Italia să cedeze, România se afla într-o situație tragică, fără ieșire.

Răspunsul guvernului de la București la Nota ultimativă, din noaptea de 26/27 iunie 1940, a fost acela de a se ajunge la o înțelegere fără a fi perturbate relațiile pașnice dintre România și Rusia sovietică, înțelegere care, de asemenea, să nu fi afectat teritoriul național românesc. „Fiind însuflețit de aceeași dorință ca și guvernul sovietic – se arată în nota de răspuns – de a vedea rezolvate prin mijloace pacifice toate chestiunile care ar putea să producă o neînțelegere între URSS și România, guvernul regal declară că este gata să procedeze imediat și în

² Pe larg, **Istoria românilor**, vol VIII, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 569.

³ Ap. V.Fl. Dobrinescu, **Bătălia pentru Basarabia**, vol. I, Iași, Editura Junimea, 1991, p. 158.

⁴ **Ibidem**.

spiritul cel mai larg la discuțiunea amicală și de comun acord a tuturor propunerilor emanând de la guvernul sovietic”⁵.

În speranța deșartă că sovieticii vor accepta discuții, guvernul Tătărescu propunea URSS-ului tratative pe această temă. Răspunsul guvernului român a fost considerat la Moscova ca nesatisfăcător și, în consecință, Veaceslav Molotov, într-o altă formulare, i-a comunicat lui Gh. Davidescu, în noaptea de 27/28 iunie, un nou termen pînă la care Bucureștiul trebuia să răspundă la ultimatum. Guvernul URSS – se arată în cea de a doua notă sovietică – „consideră răspunsul guvernului regal al României, din 27 iunie, ca imprecis deoarece nu se spune direct că el primește propunerea guvernului sovietic de a-i restitui neîntârziat Basarabia și partea de nord a Bucovinei”. În consecință, guvernul sovietic propune: „1. În decurs de 4 zile, începând de la ora 14,00, ziua de 28 iunie, **să se evacueze teritoriul Basarabiei și Bucovinei de trupele române;**

2. Trupele sovietice, în același timp **să ocupe** teritoriul Basarabiei și partea de nord a Bucovinei;

3. În cursul zilei de 28 iunie, trupele sovietice să ocupe următoarele puncte: Cernăuți, Chișinău, Cetatea Albă...

Guvernul sovietic insistă ca guvernul regal al României să răspundă la propunerea sus-menționată, nu mai târziu de 28 iunie ora 12,00 (ora Moscovei)”⁶.

În cele din urmă, România a trebuit să se apere într-un fel aume, astfel încât să nu se ajungă la conflict armat cu sovieticii, dar nici să consimtă la cedarea de teritorii românești. „Guvernul român – se arată în cea de a doua notă de răspuns a acestuia – pentru a evita gravele urmări pe care le-ar avea recurgerea la forță și deschiderea ostilităților în această parte a Europei, se vede silit să **primească condițiile de evacuare specificate în răspunsul sovietic**” (subl.ns. – C.Cl.).

De observat că, răspunsul guvernului român este raportat la cea de a doua notă sovietică, în care nu este vorba de cedări teritoriale din partea României. În consecință, termenul **cedare teritorială**, în acest caz, nu este corect. În situația dată, evitarea conflictului armat de către România nu a însemnat, nu a fost un act de cedare teritorială, cum greșit folosesc

⁵ Ap. M. Mușat, I. Ardeleanu, **România după Marea Unire**, vol II/2, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 1124.

⁶ *Ibidem*.

acest termen unii istorici și oameni politici. Este vorba aici, precum și în alte situații similare în istorie, de o retragere în fața invadatorului superior din punct de vedere militar, cu elementul specific prin care s-a anunțat în scris retragerea armatei române la somația sovietică, pentru a nu se ajunge la o confruntare cu orice preț, ceea ce ar fi convenit agresorului. Deci, guvernul român se vedea „silit să primească condițiile de evacuare specificate în răspunsul sovietic”, și nu să accepte „înapoierea Basarbiei, Uniunii Sovietice”, așa cum se stipula în prima Notă a guvernului de la Moscova. Când armata română a fost nevoită să se retragă din Transilvania, Oltenia și Muntenia, în vremea primului război mondial, nu a cedat de bună voie aceste teritorii. Nici în anul 1940 nu a fost altceva decât o retragere temporară în fața unei mari amenințări. Dovada o face și intrarea României în război în vara anului 1941 cu scopul eliberării teritoriilor românești în discuție.

Este de observat, de asemenea, duritatea cu care guvernul URSS s-a adresat României, sprijinindu-se, cum singur o recunoaște, pe forță și nu pe adevăr, pentru că adevărul nu era de partea statului sovietic. Chiar dacă încerca să argumenteze, cu elemente așa-zis istorice, această ocupare de teritorii pe seama României, o făcea fără nici un fel de credibilitate.

Ciudat este și faptul că Moscova aplica această „sanctiune” României invocând Ucraina, fapt care putea fi contestat atunci. [Nu este târziu nici acum!] Guvernul ucrainean nu revendica, în schimb o făcea cel de la Kremlin. Nota sovietică, mai exact Ultimatumul constituie de la un cap la altul, o probă de neadevăr și abuz, practicate de statele revizioniste.

Altă soluție nu s-a întrezărit atunci, și nici astăzi nu ar putea fi estimată o alta în afară doar de aceea a rezistenței armate, care nu putea fi o alegere fericită. Aprecierea poate fi făcută cu exactitate, mai ales în prezent, după ce cunoaștem evenimentele.

Finlanda s-a opus cu armele și, cu tot statutul favorabil după cel deal doilea război mondial, teritoriile însușite de Moscova nu au fost restituite. Aceeși situație și cu Polonia. Japonia nici până astăzi nu a reușit să recupereze teritoriile intrate în componența Uniunii Sovietice. La fel China. Rezistența armată din partea României, fie și numai pentru „zece minute”, ar fi determinat prăbușirea ei totală. Guvernele de la Moscova și Berlin atâta așteptau, la care trebuie să adăugăm și pe cel de la Budapesta.

Cum în timpul războiului și un timp după terminarea acestuia, Stalin (conducătorul URSS în acea vreme) devenise răsfățatul conducătorilor americani și englezi, soarta poporului român ar fi devenit mai mult decât dramatică. Acest aspect îl surprinde cu exactitate șeful Marelui Stat Major al Armatei Române, generalul Țenescu, care cu durere, subscria la retragerea din Basarabia „pentru a nu fi obligați să cedăm mâine mai mult decât ceea ce ni se cere azi”⁷.

„Drama prin care trecea România – relevă Mihai Manoilescu, cunoscut diplomat și politician român – avea un element comun cu drama tuturor țărilor prinse în implacabilul clește germano-sovietic”. Dovada au făcut-o actele arbitrare, ce au urmat Pactului de Neagresiune, sovieto-german din august 1939, la adresa României din partea revizionismului internațional, așa cum a fost răpirea de către Ungaria a unei părți din Transilvania, ca urmare a Dictatului de la Viena (30 august 1940), precum și satisfacerea (tot ca o consecință directă a dictaturii marilor puteri europene de la acea vreme), a pretențiilor Bulgariei asupra sudului Dobrogei (Cadrilaterul).

Revenind la Notele ultimative sovietice administrate României, mai avem de adăugat următoarele: În data de 2 iulie 1940, Nicolae Iorga a prezentat în ședința Comisiilor de afaceri străine ale Parlamentului României un protest al oamenilor politici „care au lucrat la întregirea Țării” [1918]. Între altele, în acel protest se precizează faptul că România „a retras, numai înaintea invaziei, armata și funcționarii, fără să iscălească un act de cesiune...”⁸.

În aceeași ședință, primul-ministru Gh. Tătărescu, arăta între altele: „Declar aici în fața Parlamentului și a Țării; am hotărât evacuarea [nu cedarea – C.Cl.] Basarabiei și a Bucovinei de sus pentru a putea salva azi ființa statului român, și pentru a nu pune în primejdie viitorul românismului. Declar aici – relua ideea reputatul politician român – că am luat această hotărâre sub presiunea forței într-unul din cele mai grele momente ale istoriei noastre, și lăsăm viitorului sarcina să judece actul nostru”⁹.

Amputările teritoriale impuse României de către forțe externe,

⁷ Gh. Tătărescu, **Mărturii pentru istorie**, București, 1996, p. 258.

⁸ Ap. Anatol Petrencu, în vol. **O istorie a românilor de pretutindeni**, București, 2000, tom II, p. 71.

⁹ Ap. Ion Șuța, **România în cumpăna istoriei**, București, Editura Științifică. 1991, p. 86.

exclud existența unor vinovății ale politicienilor români. Ele au constituit o calamitate determinată de ascensiunea nestingherită a politicii revizioniste în Europa, și a arbitrarilor impuse statelor victimă a puterilor agresive ale vremii.

Evocând drama poporului român din acea perioadă, Nicolae Iorga scria în paginile ziarului *Neamul Românesc*, din 4 septembrie 1940, următoarele: „**Așa mergem, din veac în veac, ca drumețul în calea lupilor. Ce nu întrebuițează acela a cărui carne se sfâșie! A aprins focurile mari pentru a opri o clipă fiarele, dar lumina lor se isprăvește și se stinge, și lăcomia e neistovit de răbdătoare. Poate, părinte disperat le-a aruncat din căruță și ceea ce era mai scump. A tras cu pușca și a dat cu parul, dar lupii erau mulți și sângele lui a înroșit zăpada. S-ar fi lupta cu un singur dușman cât de tare, dar el, drumețul, era prins din toate părțile. Și la urmă, când s-a văzut ce mai rămăsese din trupul lui, s-au găsit și minți ușoare, care, fără să fi putut urmări toate fazele tragediei, au spus, dând din cap în tăcere, atunci când drumul era acum plin de oameni, că jertfa acelei poște de sânge era un laș**”.